

FILOSOFIAN KOE 26.9.2014 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden ja sisältöjen luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintotoimikunta.

Filosofian kokeessa käsitellään koko todellisuutta, sen monimuotoista hahmottamista sekä ihmisen toimintaa siinä. Filosofian erityisluonne on sen tavassa jäsentää ongelmia käsitteellisesti, järkipäisesti ja keskustellen. Filosofian kokeessa arvioidaan kokelaiden ajattelun valmiuksia, joita tarvitaan muuttuvassa ja monimutkaisessa yhteiskunnassa.

Filosofian käytännön merkitys perustuu siihen, että opiskelija oppii jäsentämään käsitteellisesti arvoja, normeja ja merkityksiä koskevia kysymyksiä. Filosofian opiskelu auttaa näkemään, mitä arvoa erilaisilla tiedoilla ja taidoilla on yksilölle ja yhteiskunnalle. Tietojen ja taitojen erikoistumisen vastapainona filosofian opiskelu opettaa hahmottamaan laajoja käsitteellisiä kokonaisuuksia ja yhteyksiä. Se auttaa näkemään, miten eri tieteenalojen ja ajatteluperinteiden käsitykset todellisuudesta, periaatteista, arvoista ja normeista voivat muodostaa keskenään johdonmukaisia kokonaisuuksia tai olla keskenään ristiriidassa. Filosofia kehittää arvostelukykä.

Filosofian opetus edistää luovan ja itsenäisen ajattelun kehitystä. Filosofian kokeessa annetaan runsaasti tilaa opiskelijoiden yksilöllisten näkemysten muodostamiselle. Kun opiskelijat paneutuvat filosofian peruskysymyksiin, joihin ei ole yksinkertaisia ratkaisuja, he oppivat muodostamaan ja perustelemaan omia näkemyksiään sekä samalla kunnioittamaan toisenlaisia perusteltuja näkemyksiä.

Filosofian kokeessa arvioidaan opiskelijan

- kykyä hahmottaa filosofisia ongelmia ja niiden erilaisia mahdollisia ratkaisuja
- kykyä jäsentää puhetta ja tekstiä käsitteellisesti sekä tunnistaa väitteitä ja niiden perusteluja
- kykyä arvioida erilaisten filosofisten käsitysten perusteluja
- taitoja hallita yleissivistävät perustiedot sekä filosofian historiasta että nykysuuntauksista ja kykyä osata suhteuttaa niitä yhteiskunnan ja kulttuurin ilmiöihin.

Filosofiassa arvioidaan käsitteiden ja teorioiden omaksumista sekä kykyä ilmaista omaa filosofista ajattelua. Opiskelijan suhde filosofisiin kysymyksiin on yksilöllinen, mutta kysymysten käsittelyn perustana ovat ajattelun tiedolliset hyveet: kriittisyys, älyllinen rehellisyys, johdonmukaisuus, ristiriidattomuus ja järjestelmällisyys.

Filosofian vastauksia arvioidaan kuuden eri näkökohdan valossa: tieto, ymmärtäminen, soveltaminen, analyysi, synteesi ja arvioiminen. Nämä ovat toisiinsa liittyviä näkökohtia ja osin hierarkkisessa järjestyksessä.

Filosofian kokeessa voidaan arvioida vastauksia ns. SOLO-mallin mukaan (Structure of the Observed Learning Outcome). Siinä vastaukset on jaettu viiteen luokkaan.

Heikoin vastaus on esistruktuurisella tasolla, tai kysymys on ymmärretty väärin. Tällä tasolla on kolme vastaustyyppiä: kokelaan vastaus ei ole asiaan liittyvä, vastaus toistaa vain sen, mitä kysymyksessä itsessään on sanottu, tai kokelas kirjoittaa irrallisen näkökohdan.

Yksistruktuurisessa vastauksessa on yksi asiaan selvästi liittyvä seikka. Vastauksen ainekset ovat kuitenkin muuten satunnaisia, eikä vastauksella ole jäsentynyttä rakennetta.

Monistruktuurisessa vastauksessa on useita asiaan kuuluvia seikkoja, mutta niitä ei ole onnistuttu liittämään yhteen kokonaisuudeksi, joten vastaus on luettelomainen. Vastauksessa mainitut esimerkit eivät avaa yleisempiä näköaloja.

Suhteutetussa vastauksessa kysymyksen kannalta asiaan kuuluvia näkökulmia on liitetty toisiinsa johdonmukaisella ja järkevällä tavalla. Vastauksesta tulee koherentti kokonaisuus, joka selittää kysymyksen ongelman.

Kehittyneessä jäsentelyssä kysymykseen liittyvä relevantti aineisto on toisiinsa suhteutettuna. Käsitteet ja perustelut muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden, joka vastaa tehtävään liittyviin kysymyksiin sekä pohtii vaihtoehtoisia lähestymistapoja. Parhaissa vastauksissa tulevat esille tieto, selittäminen, ymmärtäminen, soveltaminen, analyysi, synteesi ja arviointi.

Tehtävä 1

a)

Esimerkiksi lause "Vaalea poro kulkee jängällä etsien syötävää." on kuvaileva väite. Normatiivinen väite on lause: "Koska monien kuntien terveyskeskuksissa on ruuhkia ja lääkäreitä on liian vähän, pitäisi kasvattaa valtion osuutta julkisen terveydenhoidon kustannuksien jaossa."

Kuvailevat väitteet kertovat asiantilojen olemisesta. Normatiivisten väitteiden ydin on velvoittavuudessa, sillä niissä kehoitetaan valitsemaan oikeutettuja vaihtoehtoja ja vastustamaan toisia mahdollisuuksia.

b)

Arvoarvostelmat kiinnittyvät näkemyksiin vallitsevista tosiasioista, mutta ratkaisevaa ovat velvoitteet ja kehotukset muuttaa tosiasioiden tilaa oikeutettuun suuntaan. Arvoarvostelmia esitettäessä samalla esitetään usein tyytymättömyys olemassa olevia tosiasioita kohtaan ja todetaan, että asioiden pitäisi olla toisin.

Tehtävä 2

Se, että ihmisellä on moraalinen velvollisuus auttaa, on yleispätevä normi. Tästä ei kuitenkaan seuraa velvoitetta toimia esimerkiksi mahdottomissa, ylivoimaisissa tai suurta riskintoa vaativissa tilanteissa. Kylmä vesi ja huono uimataito ovat toimimaton yhdistelmä hukuttavan auttamiseksi. Sen sijaan on yritettävä käyttää muita keinoja, kuten venettä, seivästä, köyttä, hälyttämistä ja avun hakemista. Ei siis ole perusteltua, että ikään kuin sankaruudesta tai solidaarisuudesta menee veteen hukkumaan yhdessä pelastettavan kanssa.

Yhteiskunnan ja juridiikan näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista, että auttamisveloitetta vaadittaisiin silloinkin, kun on mahdollista, että auttaja itsekin menehtyy. Lainkohtien soveltamisessa otetaan huomioon tilanteeseen liittyvät näkökohdat. Auttamatta jättämisestä seuraa rangaistus, jos auttaminen on yleensä mahdollista ja auttajalla on kykyä auttaa.

Tilanne saa muunlaisia sävyjä, jos kylmään veteen pudonnut on esimerkiksi perheenjäsen tai hyvä ystävä. Tässä erityisessä tapauksessa elämän tarkoituksen säilyminen voi vaatia pelastamisyritystä, vaikka onnistumisen mahdollisuudet olisivat pienet.

Tehtävä 3

a)

Peliin osallistuminen ei ole rationaalista, jos ajattelee pelaamista sijoituksena tai jos pelaamisen syynä ovat voitto-odotukset. Asia saa toisenlaisen luonteen, jos pelaa jännityksen takia tai pienet pelipanokset eivät merkitse mitään pelaajalle.

b)

Eettisiä periaatteita rikotaan esimerkiksi silloin, kun mainonta kohdistuu ymmärtämättömille, on tunteisiin vetoavaa ja peittää tosiasian pienestä voittamisen mahdollisuudesta eivätkä pelistä kiinnostuneet saa tietää, miten pelin järjestämisestä saadut tuotot jaetaan.

Tehtävä 4

Auktoriteettiteoria edellyttää, että perustavien eettisten velvoitteiden lähde on jokin auktoriteetti. Auktoriteetti voi olla joku ihminen, jokin kirja tai yhteisö. Auktoriteetti voi olla luonteeltaan poliittinen, maailmankatsomuksellinen ja jotenkin vain hyväksytty, auktoriteetti voi suoraan määräytyä yhteisöllisen aseman saavuttamisesta.

Utilitarismin eri muodoissa lähtökohtana ovat yleinen onnellisuus ja yhteinen etu, jotka antavat perusteen tekojen hyväksyttävyydelle parhaimpana hyvän ja pahan keskinäisen suhteen tilana.

Hedonismin lähtökohtana on nautinto, mielihyvä ja kärsimyksen minimointi. Nautinto on hyvää tai suorastaan hyve. Ratkaisevia ovat nautinnon laatu ja sen jatkuvuus. Ne antavat perusteen eettisiin valintoihin. Yleisesti korkein hyvä on liitetty tietoisuuteen ja henkisiin asioihin eikä aistinautintoihin.

Intuitionismissa perustavimmat eettiset ideat ilmenevät tietoisuudessa selkeinä ja välittömän varmoina ilman formaalista todistamista tai johtamista. Näiden varaan rakennetaan eettinen järjestelmä.

Relativismi korostaa arvojen ja velvoitteiden suhteellista luonnetta. Se ei tunnusta yleispätevän moraalien olemassaoloa, ja eettiset velvoitteet ilmaisevat kyseessä olevan ihmisen ja ihmisryhmän tottumuksia, arvostuksia ja arvojärjestelmiä.

Deontologiassa tekojen moraalinen arvo riippuu normeista ja velvollisuuksista. Se on usein mielentilan perustalta lähtevää velvollisuusetiikkaa. Tällöin tekojen oikeellisuus ei kytkeydy tekojen seurauksiin vaan keskeisesti hyvään tahtoon.

Emotivismissa moraalit ja normatiiviset lauseet ilmentävät ihmisen tunteita, toiveita ja asenteita vailla viittaussuhdetta varsinaisiin asiantiloihin. Niinpä esimerkiksi jokin teko on väärä, koska se herättää pahaa mieltä tai esimerkiksi sääliä teon uhria kohtaan.

Luonnonoikeusajattelu sisältää ajatuksen asioiden luonnonmukaisesta järjestyksestä, jota pitää kunnioittaa ja noudattaa. Antiikissa se ilmeni normina luonnon seuraamisesta. Uudella ajalla se tuotti ajatuksen, että ihmisillä on luonnostaan oikeus elämään, vapauteen ja omaisuuteen. Nykykeskustelussa on eettisiä näkemyksiä perusteltu siten, että naisen ja miehen rakkausside on luonnollista, mutta homosuhteet epäluonnollisia.

Evolutionismin ilmeneminen etiikassa tuottaa tulkinnan moraalista ja eettisistä velvoitteista muuttuvina ja biologiseen kehitykseen liittyvinä. Onkin esitetty, että monimuotoisen elämän jatkuvuus on objektiivinen eettinen kriteeri ja lähtökohta.

Nihilismi käsityskantana kieltää vallitsevien arvojen pätevyyden ja torjua moraalisia, uskonnollisia, poliittisia ja hyviin tapoihin liittyviä näkemyksiä. Nihilismi on elämänasenne.

Tehtävä 5

Hengen ja aineen suhde on mielen filosofiaa, jonka taustalla on länsimaisen perinteen tapa nähdä kaksi metafysisistä substanssia maailmankaikkeuden peruselementteinä. Ongelma on, miten aineeton henki voi aiheuttaa materiaalisia vaikutuksia. Dualistista lähtökohtaa voidaan pitää hedelmättömänä: tuskin kukaan vakava tieteenharjoittaja on nykyaikana dualisti, vaan pikemminkin monistinen materialisti tai neutraali monisti.

Sir Karl Popperin kolmen maailman oppi on yksi tapa ratkaista tai sivuuttaa mielen ja materiaalin vyyhti. Maailma 1 on aineellinen, 2 on mentaalinen ja 3 on kulttuurillinen. Popper pitää maailma 1:tä ensisijaisena, minkä vuoksi hänen teoriansa on yksi emergentin materialismin muoto.

René Descartes (lat. Renatus Cartesius) on ehkä kuuluisin dualisti. Hänen mukaansa nimetyn kartesiolaisen dualismin mukaan on olemassa vain materiaallinen maailma 1 ja mentaalinen maailma 2. Nämä kaksi maailmaa voivat kuitenkin kartesiolaisen dualistin mukaan olla vuorovaikutuksessa keskenään. Toisaalta voi sanoa, että se on tyyppillinen musta laatikko -teoria: on vuorovaikutusta, mutta emme voi selittää sitä kausaalisesti.

Filosofi Thomas Hobbes puolestaan kannatti vielä jyrkempää näkemystä, nimittäin materialismia. Sen mukaan on olemassa vain aineellinen maailma ja kaikki – emergenssi mukaan luettuna – tulisi selittää matematiikan, fysiikan ja luonnonlakien avulla. Materialistit turvautuvatkin yleensä Ockhamin partaveitseen, jonka mukaan saman asian yhtä hyvistä vaihtoehtoisista selityksistä yksinkertaisin on paras.

Tehtävä 6

Escherin piirroksessa monet yksityiskohdat on huolellisen tarkasti esitetty, ne kuvaavat todellisuutta "sellaisena kuin se on". Kun yksityiskohdista rakentuu kokonaisuus, kuvattujen rakenteiden väliset suhteet ilmenevät tietoisuudessa "vääristyneessä" muodossa, jolloin syntyy omituinen vaikutelma. Escher tuntee hyvin perspektiiviopin ja hahmottamisen periaatteita, siksi hän osaa luoda illuusion esimerkiksi veden virtaamisesta ylämäkeen.

Syventelyyn voi liittää pohdintaa siitä, miten havainto rakentaa aktiivisesti maailmaa ja voi luoda illuusiota.

Tehtävä 7

Kausaalisuus edellyttää syiden ja seurausten välistä suhdetta. Tämä suhde voi olla yksinkertaisesti kuvattavissa oleva alkutilan ja lopputilan välinen välttämätön riippuvuus tai hahmotettavissa todennäköisyyslainalaisuuksien avulla.

Intentionaalisuus on tavoitteellisuutta, suuntautuneisuutta, tarkoituksellisuutta. Käsitteenä intentionaalisuus luonnehtii erityisesti ihmisen olemassaoloa inhimillisenä olentona, jopa inhimillisen toiminnan erityispiirrettä. Ihminen asettaa päämäärän tai tavoitteen. Kun hän toimii, tavoitteesta tulee syy toiminnalle, jolloin toteutuva asiantila määrää tapahtumista.

Kausaalisuudessa vallitseva alkutilanne, siinä olevat prosessit ja vallitsevat lainalaisuudet määräävät lopputuloksen. Sen sijaan intentionaalisuuden selittäminen ei perustu ajalliseen peräkkäisyyteen vaan toteutettavaan tavoitteeseen, joka on läsnä pelkkänä ideana vaikuttamassa.

Tehtävä 8

a)

Yhteiskunnan kehityksen ennustaminen vaatii yksityiskohtaista tietoa ja jatkuvaa tutkimusta. Joidenkin laitosten, valtiollisten hallintoelimien ja yritysten tehtävänä on seurata kehitystä sekä kerätä tietoja yksilöiden, kotitalouksien, yhteisöjen, yritysten ja organisaatioiden toiminnasta. Tiedoista työstetään tilastoja. Tilastot ovat suunnittelun, ennustamisen ja päätöksenteon pohjana. Useimmiten ennusteet kohdistuvat joihinkin keskeisiin yhteiskunnan toimintoihin tai rajoitettuihin alueisiin, esimerkiksi väestönkasvuun, ikäryhmien muutoksiin, koululaisten määrään, hintakehitykseen, ammattien muutokseen ja liikenteen kasvuun. Valtion tasolla monet ennusteet koskevat kansantaloudellisia, terveydellisiä ja sosiaalisia muutoksia. Niiden luotettavuus on kerättyjen tietojen, tietojen analysoinnin, tehtyjen synteiesien ja tieteellisten teorioiden varassa. Laaja-alaisissa ennusteissa tarvitaan ihmistieteellisten tutkimuksien luomaa ymmärrystä ihmisten asenteista, arvostuksista, uskomuksista, toiveista ja tavoitteista. Osa ennusteista on sellaisia, että niiden ei toivota toteutuvan. Ennuste esitetään, jotta ihmiset muuttaisivat elämäntapojaan ja toimintojaan eikä tulevaisuudessa olisi esimerkiksi kasvavasti diabetesta, lonkkaleikkauksia tai tiettyjä syöpiä. Joissakin ennusteissa voidaan esittää vaihtoehtoja, jotta ihmiset ymmärtäisivät elämäänsä uudella tavalla ja sitä kautta toteuttaisivat toiminnallaan järkevän vaihtoehdon.

b)

Yhteiskunnan kehitystä on hankala ennustaa, koska ihmiset kamppailevat sellaisen kehityksen puolesta, joka sopii kunkin toiveisiin. Eri ihmisryhmillä on erilaisia etuja, kiinnostuksen kohteita, vastakkaisia mieltymyksiä ja tavoitteita. Lisäksi ihmisten tavoitteet, arvostukset ja mieltymykset voivat muuttua. Ihmisten innostumisen, väsymisen ja spontaanisuuden takia poliittisen päätöksentekokoneiston toiminta voi olla arvaamatonta. Luonnollisesti mm. asennemittauksin voidaan yrittää ennakoida kehitystä, ja eri keinoin on arvioitavissa kuviteltavissa olevia tekijöitä. Sattumat voivat silti mitätöidä huolellisetkin ennusteet. Yhteiskunta muuttuu myös luonnon muututtua, talouselämän järjestelyjen ja tieteellisen kehityksen seurauksena ym. Jotta yhteiskunnan kehitystä voitaisiin ennustaa, olisi kyettävä ennustamaan hyvin monenlaisten tapahtumien ja toimijoiden vaikutuksia sekä kokonaisuutena ihmisten intressien pitäisi olla samansuuntaisia. Erilaisten ryhmien ja organisaatioiden päämäärien asettelut sekä niiden muutokset eivät kokonaisuudessaan voi olla ennusteita tekevien tiedossa. Liian monet seikat vaikeuttavat pätevien ennusteiden laatimista.

c)

Jos yhteiskunnan kehitys olisi ennustettavissa, silloin ihmiset, jotka tietäisivät menettävänsä omia etujaan, saisivat kannusteen toimia toisenlaisen kehityksen puolesta. Seurauksena olisi ennustettavuuden heikkeneminen. Voidaan pohtia, syntyykö tästä paradoksi. Luonnollisesti kehitysennusteessa voidaan ottaa huomioon myös kehitystä vastustavat ja kaikki kuviteltavissa olevat seikat. Ongelmana ovat ihmisen rajallinen tietokyky ja sattumien vaikutus. Yhteiskunta ei ole vain itsestään riippuva kokonaisuus, vaan yhteiskunta muuttuu vastauksena luonnon muuttumiseen, tieteiden ennakoimattomaan kehitykseen ym. Esimerkiksi maailmanmarkkinoiden muuttuminen voi pakottaa viljanviljelijöitä tai puhelimentekijöitä luopumaan ammatistaan, jolloin yhteiskunta muuttaa ammattikoulutustaan. Tällaisessa tilanteessa etsitään korvaavia toimia, ja esim. hyödyttömiksi jääneitä rakennuksia ja koneita yritetään muuttaa joksikin muuksi.

Tehtävä +9

Monista kulttuuriperinteistä on löydettävissä kultainen sääntö, jonka mukaan ihmisen pitää kohdella toisia ihmisiä siten kuin haluaisi vastaavassa tilanteessa itseään kohdeltavan. Kantin muotoilema kategorinen imperatiivi lähtee kehotuksesta: toimi sellaisen periaatteen mukaan, jonka voit tahtoa yleiseksi laiksi. Näiden periaatteiden välillä on eroja ja erilaisia tulkintamahdollisuuksia. Kultainen sääntö korostaa yksilötasoa, tavallaan yksilön omaa etua, mikä tulee selkeästi esiin Vuorisaarnaksi nimitetyistä Matteuksen evankeliumin kohdista. Kantin teorian kannalta olennaista on, miten yleistettäviä teot ovat.

Kategorisen imperatiivin sovellusmahdollisuudet laajenevat, kun se esitetään käytännöllisen imperatiivin muodossa, jossa selkeästi kielletään ihmisten kohtelu pelkkänä välineenä. Lukuisissa työpaikoissa ihmisiä on kohdeltu ja kohdellaan edelleen pelkkänä välineenä, jolloin esimerkiksi työnjohto pyrkii puristamaan tuloksia jopa terveyden kustannuksella, esimerkiksi mielenterveyttä vaarantaen.

Kultainen sääntö sisältää oletuksen, että ihmiset ovat taipumuksiltaan ja suuntautumiseltaan varsin samankaltaisia. Kun esimerkiksi masokisti perustelee tekojaan kultaisen säännön avulla, edessä on vaikeuksia.

Oleellista on huomata, että kumpikaan periaate ei kykene antamaan järkevää toimintaohjetta tilanteissa, joissa vallitsee erilaisia intressejä ja joissa joudutaan luopumaan jostakin eettisesti tärkeästä arvosta. Sama ongelma tulee esiin tilanteissa, joissa osa toimijoista toimii epäeettisesti. Yleisesti kiteytetyistä eettisistä periaatteista on vaikea antaa sellaisia eettisiä kehoituksia, joissa oikeutetaan korkean eettisen arvon rikkomista, esimerkiksi turvautumista väkivaltaan.

Tehtävä +10

Kuva voi jäsentää vertailua kahteen eri suuntaan, joista kokelas voi valita kumman tahansa. Näkökohtien yhdistäminen on onnistuessaan ansiokasta. Ensimmäinen näkökohta on se, että kuvassa kävelee iäkkäämpi Platon ja hänen oppilaansa Aristoteles. Jälkimmäinen oli edellisen oppilas 20 vuotta, ja he elivät yli 2000 vuotta sitten. Siten on luontevaa, että heidän filosofioillaan on nykynäkökulmasta paljon yhteistä. Selkeä yhteinen piirre on esimerkiksi järjen ja argumentaation tärkeyden korostaminen. Vastaavasti se, että ideoiden maailmaan suuntautunut ja filosofiansa taiteellisesti esittänyt Platon osoittaa taivaaseen ja enemmän luonnosta kiinnostunut ja monet tieteet perustanut Aristoteles osoittaa eteenpäin, kuvaa heidän eroaan. Keskiajalta lähtien on korostettu tätä eroa, kun taas antiikissa heidän filosofiansa nähtiin toisiaan täydentävinä. Platonin filosofiaan liittyy ns. sokraattinen ongelma eli kysymys siitä, missä määrin dialogien päähenkilönä esiintyvä Sokrates eri dialogeissa edustaa Platonin näkemyksiä. Kokelaan ei tarvitse tuntea tätä kysymyksenasettelua, jota on alla sivuttu lähinnä etiikan yhteydessä.

Kustakin vastatusta kohdasta voi saada 0–3 pistettä.

Etiikka

Yhteistä: Kummankin etiikka oli ns. hyve-etiikkaa, ja molemmat korostivat onnellisuuden (*eudaimonia*) merkitystä.

Eroja: Aristoteleen etiikka muodostaa melko yhtenäisen kokonaisuuden. Sen sijaan Platonin teoksissa esiintyy sekä intellektualistinen sokraattinen etiikka ("hyve on tietoa", "kukaan ei tee tahallaan väärin") että tähän näkemukseen kuuluvan moraalipsykologian kritiikki ("kolmijakoinen sielu") ja etiikan kytkeminen tiukasti metafysiikkaan ("Hyvän idea"). Kokelaan ei ole tarpeen kyetä erottelemaan Platonin etiikan eri muotoja. Päärona voi pitää sitä, että Platonin etiikassa korostetaan hyvän ja hyveen (*aretē*) ykseyttä. Aristoteles puolestaan tekee monia erotteluja esimerkiksi luonteen ja järjen hyveiden sekä hyveellisen, vahvatahtoisen, heikkotahtoisen ja paheellisen välillä.

Politiikka

Yhteistä: Kummankin lähtökohtana on oletus, että poliittinen elämä kaupunkivaltiossa on hyvän elämän olennainen piirre.

Eroja: Platonin poliittinen ajattelu on hyvin yhteisöllistä ja muistuttaa paikoin nykyajan totalitarismia – ”yksi hyvä” pätee myös politiikassa. Aristoteleen poliittinen ajattelu sallii enemmän vaihtelua ja jättää enemmän tilaa yksilöllisyydelle. Toisaalta Aristoteles sallii politiikan vain vapaille miehille, kun taas Platonilla myös lahjakkaimmat naiset voivat osallistua politiikkaan.

Metafysiikka

Yhteistä: Kumpikin katsoi, että todellisuudella on pysyvä järjellinen rakenne, jossa muodoilla (kr. *eidōs*, *idea*) on ratkaiseva rooli.

Eroja: Platonin mukaan todellisuuden pysyvä rakenne toteutuu ainoastaan ideoiden maailmassa, jonka voi tavoittaa järjen avulla mutta ei aistien avulla. Aristoteleen mukaan taas muodot ovat läsnä aistein havaittavissa maailmassa olioiden ja oliolajien olemuksina, joita kukin olio ja laji pyrkii toteuttamaan.

Tietoteoria

Yhteistä: Kumpikin uskoi argumentaation ratkaisevaan voimaan tiedon tavoittelussa. Keskeisenä oivalluksena on se, että todet uskomukset eivät voi olla ristiriidassa keskenään. Kumpikin korosti sitä, että aito tieto (*epistēmē*) selittää tiedetyn asian.

Eroja: Platonin päättely (dialektiikka) oli epämuodollista, kun taas Aristoteles loi sekä muodollisen logiikan että aksiomaattisen tieteen ihanteen. Aristoteleen tietoteoria lähtee empiiristä – sekä havainnoista että yleisistä käsityksistä (”ilmiöiden pelastaminen”). Platonin mukaan tiedon muodostuksessa taas havaintoja pidetään häilyvinä ja epäluotettavina. Tiedon lähtökohtana on mieleen palauttaminen, jonka avulla todet uskomukset sidotaan perusteluilla pysyviksi kokonaisuuksiksi (ns. klassinen tiedon määritelmä).

Taide

Yhteistä: Kumpikin piti taidetta tuotannollisena toimintana, joka ei siten ollut itsessään erityisen arvokasta. Kumpikin myös katsoi taiteellisella vaikuttamisella olevan suuri mahti.

Eroja: Platon näki taiteen vähäarvoisena jäljittelynä (*mimēsis*) ja pyrki rajoittamaan ja sensuroimaan sitä. Aristoteles puolestaan näki taiteella olevan myönteisiä vaikutuksia, esimerkiksi tragedialla oli hänen mielestään eräänlainen puhdistava vaikutus (*katharsis*). Toisaalta nykyajan mittapuun mukaan Platon oli taiteilija, mutta Aristoteles ei ollut.